

Universiteit
Leiden

The Netherlands

Moving beyond identity: reading the Zhuangzi and Levinas as resources for comparative philosophy

Berenpas, M.

Citation

Berenpas, M. (2024, July 3). *Moving beyond identity: reading the Zhuangzi and Levinas as resources for comparative philosophy*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3765943>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3765943>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Samenvatting

In deze studie wordt de relevantie aangetoond van het werk van Emmanuel Levinas en de vroege daoïstische tekst de *Zhuāngzǐ* voor het begrijpen en uitoefenen van comparatieve filosofie. Het vergelijken van concepten en conceptuele systemen van verschillende culturele tradities brengt diverse uitdagingen met zich mee. Deze studie concentreert zich op de manier waarop comparatieve filosofen nooit een neutrale houding kunnen aannemen, maar altijd vanuit hun verwachtingen, overtuigingen en emotionele inzet het comparatieve proces vormgeven. De belangrijkste vraag hierbij is hoe wij een andere culturele filosofische traditie benaderen met de grootst mogelijke openheid. Deze studie probeert aan te tonen dat comparatieve filosofie een vorm van interculturele communicatie is, waarbij comparatieve filosofen zich op een ethische manier moeten verhouden tot de culturele ander om recht te kunnen doen aan de andersheid van de ander. De studie probeert te laten zien hoe Levinas' denken over de ethische relatie en de *Zhuāngzǐ's* nadruk op het vinden van de spil van de *dào*, de comparatieve filosofie kan helpen om de culturele ander te benaderen vanuit een open, responsieve houding waarin rekenschap gegeven wordt van het feit dat de ander nooit volledig kenbaar is.

Comparatieve filosofie is een hermeneutische activiteit waarin comparatieve filosofen proberen om concepten van verschillende culturele tradities met elkaar te verbinden door het identificeren van zogenaamde "familiegelijkenissen concepten." Deze familiegelijkenissen concepten zijn niet identiek aan elkaar, maar vertonen enkel punten van gelijkenis, waardoor het mogelijk wordt om verschillende culturele concepten met elkaar te vergelijken. De huidige methodes die worden gebruikt in de comparatieve filosofie proberen allemaal om concepten en conceptuele systemen van verschillende culturele tradities met elkaar te verbinden door te kijken naar deze zogenaamde "familiegelijkenissen". Hoewel deze methodes noodzakelijk zijn voor het kunnen praktiseren van comparatieve filosofie, is het niet voldoende om recht te doen aan de culturele ander. De huidige methodes richten zich op het opheffen van verschillen en kunnen geen rekenschap geven van het spanningsveld tussen verschil en gelijkenis dat ontstaat wanneer wij de culturele ander proberen te begrijpen. Een analyse van de zelf-ander relatie zal ons helpen om ons op een competente manier rekenschap te kunnen geven van de spanning tussen gelijkenis en verschil in de comparatieve ontmoeting. Deze studie stelt dat het essentieel is om de ethische dimensie van de culturele ontmoeting in acht te nemen, waarin

de comparatieve filosoof reflecteert op de manier waarop vooroordelen en emotionele betrokkenheid het comparatieve proces beïnvloeden.

Het probleem van epistemologische onrechtvaardigheid en de kolonisatie van andere culturele filosofische traditie is één van de belangrijkste uitdagingen van de comparatieve filosofie. Hoewel comparatieve filosofen nooit de culturele ander kunnen benaderen vanuit een neutrale houding, kunnen zij wel de verantwoordelijkheid nemen voor de manier waarop zij de culturele ander benaderen. Comparatieve filosofie is het bereid zijn om open te staan voor wat anders is en het kritisch kunnen reflecteren op en het veranderen van onze vooroordelen, opvattingen en waardeoordelen.

In de studie zal ik het denken van Levinas gebruiken om een alternatieve benadering van de zelf-ander relatie vorm te geven, waarin deze relatie gezien wordt als een persoonlijke verantwoordelijkheid die niet voorkomt uit het zelf, maar voortkomt uit het gelaat van de Ander die de inbreekt op het egocentrische genieten van het zelf. Levinas bekritiseert de anti-Platoonse insteek van moderne filosofische theorieën en pleit voor de noodzaak van de relatie tot het radicale andere als de pure transcendentie die in staat is om het zelf in zijn egocentrische spontaniteit te onderbreken. Levinas is van mening dat een immanente wereld een primitieve wereld is waarin de culturele ander enkel als "gelijk aan ons," of vanuit zijn esthetische kwaliteiten benaderd kan worden.

Levinas stelt dat de ander een "Ander" is, omdat in het menselijke gelaat van de ander de transcendentie van alle anderen oplicht. Levinas stelt dat het noodzakelijk is om na te denken over de transcendentie van de Ander, waarin het moreel appel van de Ander inbreekt in het egocentrische genieten van het zelf, zonder daarbij de vrijheid en de autonomie van het zelf te beperken of te vernietigen. Op grond van twee essays die Levinas geschreven heeft over de cultuur en de culturele ander, zal deze studie laten zien hoe transcendentie het noodzakelijke surplus aan de interculturele ontmoeting geeft die de vrijheid van de comparatieve filosofie niet beperkt, maar verzwaart.. De ethische relatie is een uitnodiging tot gastvrijheid, een uitnodiging om de ander te zien als onze naaste die in acht genomen dient te worden.

Levinas' denken over transcendentie kan echter niet kritikeloos worden toegepast. Een aantal filosofen zoals McGettigan (2006) en Drabinski (2013) beargumenteren dat het denken van Levinas vertrekt vanuit de absolute voorrang van het Griekse en Joodse denken en daarom geen recht kan doen

aan andere culturele filosofische tradities. Levinas stelt dat de Joods-Griekse traditie een bevoorrechte plek heeft omdat zij in staat is geweest om de transcendentie als het goede voorbij zijn en niet-zijn te denken. In deze studie geef ik antwoord op het vermeende eurocentrisme van Levinas door de relatie te onderzoeken tussen cultuur, immanentie en transcendentie. Ik zal laten zien dat Levinas' politieke uitspraken over de culturele ander gezien moeten worden in het licht van zijn kritiek op een geheel immanente wereld.

In plaats van het denken van Levinas af te doen als eurocentrisch, stel ik in deze studie de vraag wat het betekent vanuit Levinas om als comparatieve westerse filosofen deze bevoorrechte positie in te nemen. Om deze bevoorrechte positie van Europa duidelijk te maken, bespreek ik Derrida's denken over de plicht van Europa om gastvrij te zijn voor de absolute Ander, wat concreet betekent dat Europa de plicht heeft om voortdurend te breken met zijn eigen identiteit. Bevoorrecht zijn als oneindige gastvrijheid behelst de plicht om telkens de vraag te stellen of comparatieve filosofen de culturele anderen geen onrecht aandoen door hen onder te brengen onder een bepaalde categorie of door hen een specifieke identiteit toe te kennen.

Recht doen aan het spanningsveld tussen gelijkenis en absolute andersheid vertaalt zich als de oneindige taak ondervraagd te worden over onze veronderstellingen, overtuigingen en uitspraken. Comparatieve filosofen hebben de persoonlijke verplichting om zich open te stellen voor de andersheid van de ander en om zich telkens te bewegen voorbij de identiteit. Het is echter vanuit Derrida en Levinas moeilijk om te bepalen welke praktische strategieën we kunnen toepassen om ons rekenschap te geven van het spanningsveld tussen het respecteren van de andersheid van de ander terwijl wij deze ander enkel kunnen benaderen vanuit onze eigen culturele horizon. Aan de hand van de *Zhuāngzǐ* zal duidelijk worden hoe wij in staat zullen zijn om de andersheid van de ander in acht te nemen.

De *Zhuāngzǐ* is erop gericht om de onderlinge afhankelijkheid tussen het zelf en de andere perspectieven te herstellen en te harmoniseren. De *Zhuāngzǐ* ziet de positie van de spil van de *dào* als de beste manier om de relatie tussen zelf en ander te kunnen harmoniseren. De belangrijkste overtuiging van de *Zhuāngzǐ* is dat we tegengestelde perspectieven in een ander licht kunnen zien wanneer wij de tegenstelling tussen zelf en ander hebben losgelaten door ons te actief te bevrijden van rigide vormen van kennis, taal en logica. In tegenstelling tot de andere Meesters in de tijd van de Strijdende Staten die de Weg probeerden

te begrijpen en te fixeren in termen van wat “zo” (*shì*是) is en “niet zo” (*fēi*, 非), trekt de *Zhuāngzǐ* deze vorm van filosofie bedrijven (*biàn*, 辯) in twijfel. Wanneer wij loskomen van ons beperkte perspectief en ons rekenschap geven van het feit dat wijzelf niet in staat zijn om de absolute en universele scheidsrechter te zijn van wat “zo” en “niet zo” is, kunnen wij ons waarlijk open stellen voor de ander en voor alternatieve perspectieven.

Het beste perspectief waarin comparatieve filosofen het meeste recht kunnen doen aan de culturele ander, is de positie van de spil van de *dào*. In deze positie hebben comparatieve filosofen zich losgemaakt van cognitieve en emotionele overtuigingen die de interculturele ontmoeting belemmeren. Omdat zij niet langer vasthouden aan een bepaalde standaard en zich realiseren dat ieder perspectief tot stand komt door bepaalde preferenties, kunnen zij flexibel en adaptief gebruik maken van en reageren op verschillende, schijnbare tegengestelde perspectieven. Door het loslaten van hun identiteit, verwachtingen en rigide denkpatronen, kunnen comparatieve filosofen nieuwe mogelijkheden ontdekken en kunnen zij vanuit de meest open houding de culturele ander benaderen.

Comparatieve filosofie dient zich rekenschap te geven van het feit dat het comparatieve proces wordt bepaald door de positie van de persoon die de vergelijking initieert. Hierdoor is het van belang om niet enkel te concentreren op methodes die het mogelijk maken om concepten en conceptuele schema's van verschillende culturele tradities met elkaar te vergelijken, maar ook te investeren in een vorm van ethische competentie waarin de comparatieve filosoof zich rekenschap geeft van het spanningsveld tussen gelijkenis en absoluut verschil. De conclusie van deze studie is dat ethische competentie betekent dat comparatieve filosofen de positie van de spil van de *dào* innemen, waarin zij de ethische intentie hebben om recht te doen aan de andersheid van de ander. Ethische competentie is het intensieve en oneindige proces van zelf-adaptatie en transformatie waarin comparatieve filosofen volledige verantwoordelijkheid nemen voor hun cognitieve en emotionele vooroordelen en veronderstellingen.

Ethische competentie stelt dat de comparatieve filosofie zich moet openstellen voor verschillende mogelijkheden en alternatieve methodes en benaderingen waarin comparatieve filosofen zich in hun verhouding tot de culturele ander telkens rekenschap geven van de ethische intentie om recht te willen doen aan de andersheid van de ander. Hoewel comparatieve filosofen enkel de

culturele ander kunnen begrijpen vanuit hun eigen culturele horizon, is ethische competentie de noodzakelijke voorwaarde om vanuit de juiste houding de culturele ander te benaderen en de diversiteit en pluraliteit binnen de comparatieve filosofie te kunnen waarborgen.